

Invaliditātes likumā noteiktā aprūpes pakalpojuma nodrošināšana

Ieteikumi pašvaldību sociālajiem dienestiem par aprūpes pakalpojumu nepilngadīgām personām ar invaliditāti no 5 līdz 18 gadu vecumam

Šī gada 1.jūlijā spēkā stāties vērienīgas izmaiņas asistenta pakalpojuma pašvaldībā nodrošināšanā, kas izriet no Invaliditātes likuma (turpmāk – IL). Tiks ieviesta vienota anketa visās pašvaldībās pakalpojuma nepieciešamības izvērtēšanai pilngadīgām personām, noteikta vienas vienības cena, paaugstināts atalgojums asistentiem. Vienlaikus tiek mainīts un paplašināts asistenta pakalpojuma bērniem ar invaliditāti tvērums, līdzās asistenta pakalpojumam, nosakot arī pavadona un aprūpes pakalpojumu.

Šo vadlīniju mērķis ir sniegt pašvaldībām skaidrojumu par IL noteiktā aprūpes pakalpojuma saskaņotību ar citos normatīvajos aktos noteiktajiem līdzīga nosaukuma pakalpojumiem, kā arī sniegt ieteikumus IL noteiktā aprūpes pakalpojuma nepilngadīgām personām ar invaliditāti no 5 līdz 18 gadu vecumam piemērošanai.

Tiesiskais pamatojums

Invaliditātes likums¹:

1.panta 12.punkts: aprūpes pakalpojums — pasākumu kopums personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti un izteiktiem un smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem. Šis pakalpojums ietver aprūpi, uzraudzību, pašaprūpes spēju attīstību un saturīgu brīvā laika pavadīšanu personas dzīvesvietā.

12.panta pirmās daļas 4².punkts: Invaliditātes sekas personām ar invaliditāti mazina: personām no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, kurām ir izteikti un smagi funkcionēšanas ierobežojumi, izņemot personas, kuras atrodas ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā, stacionārā ārstniecības iestādē vai ieslodzījuma vietā, nodrošinot tiesības pašvaldībā pēc to deklarētās dzīvesvietas saņemt no pašvaldības budžeta apmaksātu aprūpes pakalpojumu.

12.panta 2⁴.daļa: Šā panta pirmās daļas 4.² punktā minēto aprūpes pakalpojumu personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti ir tiesības saņemt, pamatojoties uz Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas (turpmāk – VDEĀVK) atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību, ja personas likumiskais pārstāvis vai audžuģimene nodarbinātības vai citu objektīvu iemeslu dēļ nevar nodrošināt šīs personas aprūpi un uzraudzību nepieciešamajā apjomā un pašvaldības sociālais dienests ir konstatējis šādas aprūpes nepieciešamību. Personai nav tiesību vienlaikus ar šo aprūpi saņemt sociālās aprūpes pakalpojumu vai aprūpes mājās pakalpojumu, kas tiek nodrošināts Eiropas Savienības politiku instrumentu projektu ietvaros.

12.panta 6². daļa: Ministru kabinets nosaka šā panta pirmās daļas 4.² punktā minētā aprūpes pakalpojuma minimālās vienas stundas izmaksas un maksimālo aprūpes pakalpojuma apjomu. Pašvaldība saistošajos noteikumos nosaka šā panta pirmās daļas 4.² punktā minētā aprūpes pakalpojuma piešķiršanas, atteikšanas, izbeigšanas un pārtraukšanas nosacījumus un kārtību, kritērijus aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanai un prasības aprūpes pakalpojuma sniedzējam.

¹ Skat. <https://likumi.lv/ta/id/211494-invaliditates-likums>

I Personas, kurām ir tiesības uz aprūpes pakalpojumu

Invaliditātes likumā noteiktie nosacījumi attiecībā uz aprūpes pakalpojumu

1. Aprūpes pakalpojumu ir tiesības pieprasīt par personu no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, kurai VDEĀVK izsniedzis atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību.
2. Lemjot par aprūpes pakalpojuma piešķiršanu, sociālajam dienestam ir jānovērtē **aprūpes pakalpojuma nepieciešamība** un, vai personas likumiskais pārstāvis vai audžuģimene **nodarbinātības vai citu objektīvu iemeslu dēļ nevar nodrošināt šīs personas aprūpi un uzraudzību** nepieciešamajā apjomā. Attiecīgi tiesības uz aprūpes pakalpojumu ir 1.punktā minētajām personām, ja likumiskais pārstāvis vai audžuģimene strādā vai ir citi objektīvi iemesli, kāpēc pašiem nav iespējams nodrošināt aprūpi, un sociālais dienests ir konstatējis šādas aprūpes nepieciešamību (skatīt III sadaļu).
3. Aprūpes pakalpojumu nepiešķir vai pārtrauc sniegt, ja persona saņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas (turpmāk – ilgstošas sociālās aprūpes institūcija) pakalpojumu vai ārstējas stacionārā ārstniecības iestādē.

Salāgošana ar sociālās aprūpes pakalpojumu vai aprūpes mājās pakalpojumu ES fondos

Eiropas Savienības (turpmāk – ES) politiku instrumentu projektu ietvaros tiek nodrošināti šādi pakalpojumi:

1. **Sociālās aprūpes pakalpojums**, tiek nodrošināts saskaņā ar Ministru kabineta 2015.gada 16.jūnija noteikumiem Nr.313, “Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2.specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1.pasākuma "Deinstitucionalizācija" īstenošanas noteikumi” (turpmāk – MK noteikumi Nr.313)² noteikto. Pakalpojums tiek sniegts DI projektu ietvaros, kurus īsteno pieci plānošanas reģioni Latvijas pašvaldībās;
2. **Aprūpes mājās pakalpojums**, tiek nodrošināts saskaņā ar Ministru kabineta 2018.gada 22.maija noteikumiem Nr.291 “Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.3. pasākuma "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšana" īstenošanas noteikumi” (turpmāk – MK noteikumi Nr.291)³ noteikto. Pakalpojums tiek sniegts NVO īstenotajos projektos Latvijas pašvaldībās⁴.

Personai nav tiesību vienlaikus ar šo pakalpojumu saņemt sociālās aprūpes pakalpojumu MK noteikumu Nr.313 ietvaros vai aprūpes mājās pakalpojumu MK noteikumu Nr.291 ietvaros (turpmāk – DI procesa ietvaros sniegtie pakalpojumi), kas tiek nodrošināts ES politiku instrumentu projektos.

² Skat. <https://likumi.lv/ta/id/274957-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-2-2-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-kvalitativu-institucionalai-aprupei>

³ Skat. <https://likumi.lv/ta/id/299175-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-9-2-2-nbspspecifiska-atbalsta-merka-palielinat-kvalitativu-institucionalai>

⁴ Informācija par projektiem pieejama Finanšu ministrijas ES fondu tīmekļa vietnē: <https://www.esfondi.lv/specifiskie-atbalsta-merki>

Izņēmuma gadījumos, ja persona jau saņem DI procesa ietvaros sniegtos pakalpojumus, tad IL noteikto aprūpes pakalpojumu var piešķirt, ja personas vajadzība pēc aprūpes pakalpojuma ir lielāka par minēto projektu ietvaros nodrošinātajiem pakalpojumiem, un daļā, kas to pārsniedz.

II Aprūpes pakalpojuma saturs

Aprūpes pakalpojuma personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti un izteiktiem un smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem saturs ir noteikts IL⁵. Aprūpes pakalpojums ietver **aprūpi, uzraudzību, pašaprūpes spēju attīstību un saturīgu brīvā laika pavadīšanu** personas dzīvesvietā.

Līdzīgi MK noteikumos Nr.313 un MK noteikumos Nr.291 ir definēti arī DI procesa ietvaros sniegtie pakalpojumi:

- **Sociālās aprūpes pakalpojums** ietver bērna aprūpi un uzraudzību, pašaprūpes spēju attīstību un brīvā laika saturīgu pavadīšanu.
- **Aprūpe mājās** ietver aprūpi un uzraudzību, pašaprūpes spēju attīstību un brīvā laika saturīgu pavadīšanu.

Savukārt Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā (turpmāk – SPSPL)⁶ ir sniegti šādi terminu skaidrojumi:

- **Sociālās aprūpes pakalpojums** — pasākumu kopums, kas vērsts uz to personu pamatvajadzību apmierināšanu, kurām ir **objektīvas grūtības aprūpēt sevi vecuma vai funkcionālo traucējumu dēļ**, un ietver sevī pakalpojumus personas dzīvesvietā un ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās.
- **Sociālās aprūpes pakalpojumi personas dzīvesvietā** — pakalpojumi, kas tuvināti ģimenes videi [aprūpe mājās, pakalpojumi dienas aprūpes centrā, servisa dzīvoklis, grupu māja (dzīvoklis) u.c.];
- **Aprūpe mājās** — pakalpojumi mājās pamatvajadzību apmierināšanai personām, kuras **objektīvu apstākļu dēļ nevar sevi aprūpēt**.

Lai gan dažādos normatīvajos aktos tiek lietoti atšķirīgi terminu skaidrojumi, tomēr attiecībā uz aprūpes nodrošināšanu bērniem ar invaliditāti ar izteiktiem un smagiem funkcionēšanas ierobežojumiem, aprūpes pakalpojuma, sociālās aprūpes pakalpojuma un aprūpes mājās jēdzienu skaidrojumi IL, MK noteikumos Nr.313 un MK noteikumos Nr.291 tiek lietoti papildinoši, norādot uz pakalpojuma saturu tieši nepilngadīgu personu aprūpē. Vērtējot IL noteiktā aprūpes pakalpojuma atbilstību jau iepriekš SPSPL noteiktajam sociālās aprūpes pakalpojumam, var secināt, ka minēto pakalpojumu saturā nav vērojamas pretrunas. Tā piemēram, IL noteiktā mērķa grupa - personas no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, kurām VDEĀVK izsniedzis atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību, atbilst SPSPL 20.pantā noteiktajam par personām, kurām ir tiesības uz sociālo aprūpi. SPSPL ir skaidrots, ka sociālās aprūpes pakalpojums, t.sk. aprūpe mājās, ir vērsta uz personām, kuras objektīvu iemeslu dēļ nevar sevi aprūpēt, kas atbilst arī IL noteiktajai aprūpes pakalpojuma saņēmēju mērķa grupai - personām no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, kurām ir izteikti un smagi funkcionēšanas ierobežojumi. Savukārt IL nosacījums, ka aprūpes pakalpojumu ir tiesības saņemt, ja personas likumiskais pārstāvis vai audžuģimene nodarbinātības vai citu objektīvu iemeslu dēļ nevar nodrošināt šīs personas aprūpi un uzraudzību nepieciešamajā apjomā un pašvaldības sociālais

⁵ Invaliditātes likuma 1.panta 12.punkts.

⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 1.panta 1. un 20.punkts.

dienests ir konstatējis šādas aprūpes nepieciešamību, atbilst un nav pretrunā ar SPSPL 23.panta normām. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, ir secināms, ka IL noteiktais aprūpes pakalpojums saturiski atbilst SPSPL noteiktajam par sociālās aprūpes pakalpojuma - aprūpes mājās nodrošināšanu.

Tomēr IL noteiktā aprūpes pakalpojuma un SPSPL noteiktā sociālās aprūpes pakalpojuma, tai skaitā aprūpes mājās pakalpojuma piešķiršanas nosacījumos ir ietvertas arī atšķirības. SPSPL 8.panta pirmā daļa nosaka, ka klienta vai viņa apgādnieka pienākums ir samaksāt par saņemtajiem sociālās aprūpes pakalpojumiem, tai skaitā arī par aprūpes mājās pakalpojumu. Savukārt IL normas nenosaka personas vai viņas apgādnieka pienākumu samaksāt par saņemto aprūpes pakalpojumu un nedod pašvaldībām tiesības pieprasīt samaksu par aprūpes pakalpojuma sniegšanu. IL 12.panta pirmās daļas 4.² punkts nosaka, ka **personai ir tiesības pašvaldībā pēc tās deklarētās dzīvesvietas saņemt no pašvaldības budžeta apmaksātu aprūpes pakalpojumu.** Šāds nosacījums IL paredzēts, lai pakalpojums būtu pieejamāks bērniem. Bērnus ar invaliditāti pārstāvošās nevalstiskās organizācijas un bērnu ar invaliditāti vecāki sarunās ar Labklājības ministriju (turpmāk - Ministrija) ir norādījuši, ka nepieciešamo atbalstu īpaši kopjamo bērnu aprūpē no pašvaldībām saņemt ir apgrūtināši tieši tāpēc, ka SPSPL noteikto sociālās aprūpes pakalpojumu saņemšanai tiek vērtēta ģimenes atbilstība trūcīgās personas (ģimenes) statusam, tādējādi padarot šo pakalpojumu nepieejamu ģimenēm, kuras nav normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzītas par trūcīgām.

III Aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšana un nodrošināšana

Saskaņā ar IL 12.panta 6².daļā noteikto **aprūpes pakalpojuma** piešķiršanas, atteikšanas, izbeigšanas un pārtraukšanas nosacījumus un kārtību, **kritērijus** aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanai **nosaka pašvaldība saistošajos noteikumos.**

Aprūpes pakalpojuma nodrošināšana

IL noteiktais aprūpes pakalpojums **neierobežo pašvaldību tiesības nodrošināt jau esošo aprūpes mājās pakalpojumu mērķa grupai.**

Pašvaldība ir tiesīga autonomi lemt, kādā veidā tiek nodrošināts sociālās aprūpes pakalpojums - aprūpe mājās, atbilstoši SPSPL un Ministru kabineta noteikumos noteiktajam⁷. Savukārt uz IL noteikto aprūpes pakalpojumu pašvaldības var attiecināt tos pašus nosacījumus, kas jau ir noteikti attiecībā uz sociālo pakalpojumu – aprūpe mājās, ciktāl šie nosacījumi nav pretrunā ar IL normām. Pašvaldība var nodrošināt pakalpojumu arī plašākai mērķa grupai, nekā tas noteikts IL, piemēram, bērniem līdz piecu gadu vecumam, bērniem, kuriem nav noteiktas indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai.

Pašvaldība var izšķirties, vai grozīt esošos saistošos noteikumus par aprūpi mājās (saglabājot piešķiršanas, atteikšanas, izbeigšanas un pārtraukšanas nosacījumus un kārtību, kritērijus aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanai un prasības aprūpes pakalpojuma sniedzējam) vai izdot jaunus saistošos noteikumus tikai par IL noteikto aprūpes pakalpojumu. Izšķiroties par piemērotāko risinājuma veidu, ir jāņem vērā, ka **pašvaldība var saglabāt nosacījumu par ienākumu un materiālā stāvokļa izvērtēšanu SPSPL noteiktajam aprūpes**

⁷ Ministru kabineta 2019.gada 2.aprīļa noteikumi Nr.138 "Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu" un Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumi Nr.338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem".

mājās pakalpojumam, savukārt IL noteiktajam aprūpes pakalpojumam ģimenes ienākumi un materiālais stāvoklis netiek vērtēti. Ņemot vērā minēto, atbalsts aprūpes vajadzības nodrošināšanai IL noteiktajai mērķa grupai ne mazāk kā 80 h/mēnesī apjomā ir jānodrošina, nevērtējot ģimenes ienākumus un materiālo stāvokli.

Jautājumi, kas saistībā ar IL noteikto ir jāņem vērā saistošo noteikumu izstrādē:

Par aprūpes pakalpojuma **piešķiršanu**:

- Aprūpes pakalpojumu ir tiesības saņemt personas no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, kurām VDEĀVK izsniedzis atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību.
- Jānosaka kārtība, kādā personas likumiskais pārstāvis vai audžuģimene var pieprasīt aprūpes pakalpojumu (iesnieguma iesniegšanas kārtība, nepieciešamās informācijas norādīšana, papildus iesniedzamie dokumenti).
- Jānosaka kārtība, kādā sociālais dienests novērtē aprūpes pakalpojuma nepieciešamību.
- Jānosaka kritēriji aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanai.
- Jānosaka aprūpes pakalpojuma nodrošināšanas kārtība (līgumu slēgšana, pušu pienākumi, atbildība, saistības u.c. nosacījumi).

Par aprūpes pakalpojuma **atteikšanu**:

- Jāparedz nosacījumi, ka aprūpes pakalpojumu atsaka, ja persona neatbilst IL 12.panta 2⁴.daļā noteiktajam, kā arī tiem nosacījumiem, kas noteikti saistošajos noteikumos par tiesībām saņemt aprūpes pakalpojumu, t.sk. kritērijiem par aprūpes pakalpojuma nepieciešamību.

Par aprūpes pakalpojuma **izbeigšanu**:

- Jāparedz nosacījumi, ka aprūpes pakalpojums jāizbeidz, ja mainās apstākļi, kas atbilstoši IL noteiktajam dod pamatu saņemt aprūpes pakalpojumu (piemēram, ir radušies apstākļi, kuru dēļ bērna likumiskais pārstāvis pats vai audžuģimene pati var nodrošināt bērna aprūpi un uzraudzību) vai arī persona tiek ievietota ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā.

Par aprūpes pakalpojuma **pārtraukšanu**:

- Jāparedz nosacījums, ka aprūpes pakalpojumu pārtrauc uz laiku, kamēr persona atrodas stacionārā ārstniecības iestādē.

Dati par IL noteikto aprūpes pakalpojumu Ministrijai tiks nodrošināti valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmā SPOLIS⁸, un sociālajiem dienestiem Pašvaldību sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu administrēšanas lietojumprogrammā SOPA būs jāievada nepieciešamie dati. Attiecīgi ikmēneša statistikas pārskati sociālajiem dienestiem par aprūpes pakalpojumu nebūs jāsniedz, jo aktuālie dati Ministrijai būs pieejami SPOLIS. Savukārt oficiālā statistika par aprūpes pakalpojuma saņēmēju skaitu pašvaldībā sociālajiem dienestiem

⁸ Invaliditātes likuma 12.panta astotā daļa un Ministru kabineta 2014.gada 30.septembra noteikumu Nr.587 "Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi" 10.² punkts.

līdzšinējā kārtībā būs jāiekļauj statistikas gada pārskatā⁹ par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību.

Aprūpes pakalpojuma piešķiršana, ja persona saņem ES politiku instrumentu projektu ietvaros nodrošinātos sociālās aprūpes un aprūpes mājās pakalpojumus

Vienlaikus ar IL noteikto aprūpes pakalpojumu personai nav tiesību saņemt sociālās aprūpes pakalpojumu vai aprūpes mājās pakalpojumu, kas tiek nodrošināts ES politiku instrumentu projektu ietvaros¹⁰. Tādējādi IL ir nostiprināta norma, lai izslēgtu dubultā finansējam risku, ka persona vienlaikus (vienā un tajā pašā laika periodā) var saņemt abus pakalpojumus. Ar terminu “vienlaikus” ir saprotams, ka **kalendāra mēnesī pakalpojuma sniegšanas dienas no diviem finanšu avotiem nedrīkst pārklāties. Tādējādi ieteicams sākotnēji izmantot visas DI procesa nodrošināšanas ietvaros pieejamās stundas vienā mēnesī un atlikušajās mēneša dienās nodrošināt IL noteikto aprūpes pakalpojumu.** Piemēram, ja personai aprūpes vajadzība tiek novērtēta ar 120 stundām mēnesī, tad DI ietvaros personai sociālās aprūpes pakalpojumu 80 stundu apmērā var piešķirt periodā no 01.08.2021. līdz 22.08.2021., bet IL noteikto aprūpes pakalpojumu 40 stundu apjomā no 23.08.2021. līdz 31.08.2021.

Lemjot par aprūpes piešķiršanu un slēdzot līgumus vai vienošanos par pakalpojuma sniegšanu, ir jāparedz kāda kalendāra mēneša ietvaros, par kādu attiecīgā mēneša periodu un kādu finansējuma avotu (DI pasākuma vai pašvaldību budžeta ietvaros) tiek sniegts attiecīgais pakalpojums. Līdz ar to izņēmuma gadījumos, ja persona saņem sociālās aprūpes pakalpojumu vai aprūpes mājās pakalpojumu, tad sociālais dienests, ja personas vajadzība pēc aprūpes pakalpojuma ir lielāka par minēto projektu ietvaros nodrošinātajiem pakalpojumiem, var piešķirt IL noteikto aprūpes pakalpojumu daļā, kas to pārsniedz.

Šobrīd atbilstoši MK noteikumu Nr. 313 42.1.2. apakšpunktā noteiktajam DI procesa ietvaros aprūpes pakalpojums bērniem, kuriem ir noteikta invaliditāte un izsniegts VDEĀVK atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību, vecuma posmā no 5 gadiem līdz 17 gadiem (ieskaitot), tiek nodrošināts 10 stundas nedēļā. Ministrija ir sagatavojusi Ministru kabineta noteikumu projektu, kurš paredz palielināt MK noteikumos Nr. 313 noteikto sociālās aprūpes pakalpojuma stundu skaitu minētajai mērķa grupai līdz 80 stundām mēnesī¹¹. Savukārt saskaņā ar MK noteikumos Nr.291 noteikto NVO īstenotajos projektos aprūpes mājās pakalpojums tiek saglabāts 10 h/mēnesī apmērā.

Līdz ar to, ja persona saņem DI procesa ietvaros nodrošināto sociālās aprūpes pakalpojumu 80 stundas mēnesī un šis stundu apjoms nodrošina bērnu ar invaliditāti vajadzībām atbilstošu atbalstu aprūpes vajadzību nodrošināšanai, tad papildu IL noteikto aprūpes pakalpojumu personai nepiešķir. Ja, izvērtējot bērna aprūpes vajadzības, un bērna likumisko pārstāvju vai audžuģimenes iespējas nodrošināt nepieciešamo aprūpi un uzraudzību, tiek konstatēts, ka vajadzība pēc atbalsta aprūpei ir lielāka, piemēram, līdz 120 stundām mēnesī, kas pārsniedz DI ietvaros nodrošināto atbalstu 80 h/mēn., tad sociālais dienests piešķir vēl aprūpes pakalpojumu līdz 40 stundām mēnesī.

Tāpat aprūpes pakalpojumam un DI ietvaros nodrošinātajam sociālās aprūpes pakalpojumam tiks salāgotas arī vienas stundas izmaksas. Aprūpes pakalpojuma minimālās vienas pakalpojuma stundas izmaksas, iekļaujot visus nodokļus, kas saistīti ar pakalpojuma sniegšanu,

⁹ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 324 “Noteikumi par oficiālās statistikas veidlapu paraugiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā un veidlapu aizpildīšanas un iesniegšanas kārtību” (2. pielikums).

¹⁰ Invaliditātes likuma 12.panta 2⁴.daļa.

¹¹ Paredzēts, ka MK noteikumi tiks pieņemti 2021.gada jūnijā.

noteiktas 4,50 euro stundā¹², savukārt DI sociālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanas izmaksas ar MK noteikumu Nr.313 grozījumiem tiks noteiktas 5,18 euro apmērā par vienu stundu, iekļaujot visus ar pakalpojuma sniegšanu saistītos nodokļus un ar pakalpojuma organizēšanu (administrēšanu) saistītās izmaksas 15% apmērā¹³ (starpību 0,68 euro veido administrēšanas izmaksas DI projekta ietvaros).

IL noteiktais aprūpes pakalpojuma regulējums neliek mainīt pieeju MK noteikumu Nr.313 un MK noteikumu Nr. 291 piemērošanā vai veikt citas izmaiņas šajos noteikumos. Sociālās aprūpes pakalpojums DI ietvaros tiek nodrošināts līdzšinējā kārtībā.

Ja arī ar ES politiku instrumentu projektu ietvaros nodrošinātajiem pakalpojumiem un IL noteikto aprūpes pakalpojumu specifiskajā ģimenes situācijā ir nepietiekami, tad sociālais dienests ir tiesīgs papildus piešķirt arī aprūpes mājās pakalpojumu sava līdzšinējā regulējuma ietvaros.

Aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšana

IL noteiktā aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanā sociālais dienests var piemērot SPSPS noteiktos sociālās aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanas nosacījumus, ciktāl tos var attiecināt uz nepilngadīgu personu ar funkcionāliem traucējumiem novērtēšanu.

Jāņem vērā, ka medicīniskās indikācijas īpašas kopšanas nepieciešamībai jau ir novērtējusi un noteikusi VDEĀVK, attiecīgi sniedzot atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību. Sociālā dienesta kompetencē ir novērtēt sociālos aspektus nepilngadīgās personas ar invaliditāti vajadzībā pēc aprūpes pakalpojuma.

Ieteikumi kritēriju noteikšanai aprūpes pakalpojuma nepieciešamības novērtēšanai:

- Jānovērtē pašaprūpes un ar mājas dzīvi saistītās prasmes (vērtē atbilstoši personas vecuma posmam un funkcionālo traucējumu veidam).
- Jānovērtē kopā dzīvojošo ģimenes (mājsaimniecības) locekļu iespējas sniegt nepieciešamo atbalstu.
- Jānovērtē likumisko pārstāvju vai audžuģimenes iespējas iesaistīties aprūpē un uzraudzībā (t.sk. vērtējot nepieciešamību veltīt laiku citiem bērniem, noslodzi darbā, vai ir viena vecāka ģimene, nepieciešamību veikt privātas veselības vai darījumu lietas bez bērna klātbūtnes, u.c.).

! Ja aprūpējamā bērna vecāks sniedz asistenta pakalpojumu savam bērnam, to nevar uzskatīt par nodarbinātību, kuras dēļ vecāks nevar nodrošināt bērna aprūpi un uzraudzību.

- Jānovērtē skolas dienas pārklājums (vai bērns apgūst vispārējo izglītību dzīves vietas izglītības iestādē, izglītību apgūst mājas apmācībā, izglītību apgūst speciālās izglītības iestādē, uz kuru dodas dažas dienas nedēļā, vai ir iespēja izmantot skolas pagarinātās dienas pakalpojumu u.tml.).
- Jānovērtē iespējas bērnam iesaistīties dažādās aktivitātēs un pasākumos, kā arī saņemt sociālos un ārstniecības pakalpojumus (t.sk. bērna pieskatīšanas iespējas dienas aprūpes centrā, dienas centrā, iespēju saņemt “atelpas brīža” pakalpojumu, kā arī rehabilitācijas, terapijas pakalpojumus u.tml.).

¹² 2021.gada 18.maija Ministru kabineta noteikumu Nr.316 “Noteikumi par asistenta, pavadona un aprūpes pakalpojumu personām ar invaliditāti” 45.punkts.

¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr. 1303/2013 (2013. gada 17. decembris).

❖ Ģimenes ienākumi un materiālais stāvoklis netiek vērtēti!

IV Tiesības sniegt aprūpes pakalpojumu

Saskaņā ar IL 12.panta 6². daļā noteikto **prasības aprūpes pakalpojuma sniedzējam** nosaka pašvaldība saistošajos noteikumos.

Bērna ar funkcionāliem traucējumiem aprūpe pastāvīgi prasa no likumiskajiem pārstāvjiem vai audžuģimenes paaugstinātu psiholoģisko slodzi un ierobežo darba iespējas, tādēļ ir būtiska vajadzība pēc atbalsta, lai atvieglotu ikdienas rūpes un palīdzētu paveikt praktiskas ikdienas lietas, ko ir grūti vai neiespējami savienot ar pilna laika nodarbinātību.

IL 12.panta 2⁴.daļa nosaka, ka tiesības uz aprūpes pakalpojumu ir tad, ja personas likumiskais pārstāvis vai audžuģimene nodarbinātības vai citu objektīvu iemeslu dēļ nevar nodrošināt šīs personas aprūpi un uzraudzību nepieciešamajā apjomā. Tas nozīmē, ka aprūpes pakalpojums pēc būtības ir vērsts uz vecāku prombūtni vai citiem apstākļiem, kuras dēļ vecāki nevar aprūpēt savu bērnu.

Tādējādi Ministrijas ieskatā arī sociālās aprūpes pakalpojumu sniegšanai būtu nosakāms nosacījums, ka pakalpojumu nevar sniegt bērna pirmās pakāpes radnieki un vienas mājsaimniecības locekļi, lai likumiskie pārstāvji vai audžuģimene atgrieztos darbā tirgū, vai nezaudētu darba attiecības, lai bērna ģimenes locekļiem neveidotos fiziska un emocionāla pārslodze, kā arī lai neveidotos pārspīlēta īpaši kopjamā bērna un vecāku vai citu ģimenes locekļu savstarpējā līdzatkarība.

Tomēr, vērtējot iespējas piesaistīt nepilngadīgām personām ar invaliditāti aprūpētājus kopumā, kā arī individuālās situācijās, pašvaldībām ir jāņem vērā situācija darba tirgū aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas jomā, kā arī aprūpējamās personas spēja pieņemt citus cilvēkus, kas iesaistās viņa aprūpē. **Tādējādi pašvaldībām, lemjot par personu loku kurām ir tiesības sniegt aprūpes pakalpojumu, ir tiesības saistošajos noteikumos noteikt elastīgāku regulējumu (nosacījumus) par aprūpes pakalpojuma sniegšanas organizēšanu, saskaņā ar kuru objektīvi pamatotās situācijās aprūpes pakalpojumu varētu sniegt arī kāds no bērna ar invaliditāti vecākiem.**

Jautājumā par prasībām aprūpes pakalpojuma sniedzējiem sociālajiem dienestiem ir jāievēro jau normatīvajos aktos noteiktās prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Atbilstoši SPSPL 17.panta pirmajā daļā noteiktajam sociālos pakalpojumus drīkst sniegt tikai tāds sociālo pakalpojumu sniedzējs, kura pamatdarbība vai kura attiecīgās struktūrvienības pamatdarbība ir šo pakalpojumu sniegšana un kurš attiecīgā pakalpojuma sniegšanai ir reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc tam, kad pakalpojuma sniegšana uzsākta. Tātad pakalpojuma sniedzējs var būt NVO vai komersants, kuri ir reģistrējuši aprūpes mājās pakalpojumu sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā, kā arī sociālais dienests vai cita pašvaldības izveidota institūcija, kura reģistrējusi minētajā reģistrā aprūpes mājās pakalpojumu.

IL noteiktais aprūpes pakalpojums pēc būtības atbilst SPSPL noteiktajam sociālās aprūpes pakalpojuma saturam, līdz ar to arī šo pakalpojumu var sniegt gan valsts informācijas sistēmā “Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs”¹⁴ reģistrēti sociālā pakalpojuma “aprūpes mājās” sniedzēji (juridiskas personas), gan fiziskas personas, kuras noslēgušas uzņēmuma (pakalpojuma) līgumu ar attiecīgo sociālā pakalpojuma sniedzēju par pakalpojuma sniegšanu. Atbildība par pakalpojuma sniegšanu un pakalpojuma atbilstību normatīvajos aktos noteiktajām prasībām ir juridiskajai personai, kura ir reģistrēta sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā. **Ja**

¹⁴ Skat. <https://www.lm.gov.lv/lv/socialo-pakalpojumu-sniedzēju-registrs>

sociālais dienests sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā ir reģistrēts kā aprūpes mājās pakalpojuma sniedzējs, tad arī sociālais dienests var slēgt atbilstošu līgumu ar privātpersonu par aprūpes pakalpojuma sniegšanu nepilngadīgai personai ar invaliditāti. Šajā situācijā privātpersonai pašai nav jābūt reģistrētai sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā, jo pakalpojuma sniedzējs būs sociālais dienests.

Sociālajam dienestam, slēdzot līgumu ar aprūpētāju (arī personas ar invaliditāti asistentu) – fizisku personu, ir iespējams slēgt darba līgumu vai uzņēmuma (pakalpojuma) līgumu.

Darba līguma slēgšanas gadījumā sociālais dienests nodibina darba tiesiskās attiecības ar aprūpētāju/asistentu, ievērojot Darba likuma normas.

Uzņēmuma līgumu var slēgt:

- ar personu, kura nav saimnieciskās darbības veicējs. Sociālais dienests reģistrē aprūpētāju/asistentu Valsts ieņēmumu dienestā tāpat kā darba ņēmēju. Sociālajam dienestam ir pienākums veikt nodokļu nomaksu tāpat kā gadījumā, ja ir noslēgts darba līgums.
- ar saimnieciskās darbības veicēju. Pašnodarbināta persona, kura veic saimniecisko darbību, pati ir atbildīga par visu nodokļu samaksu, atbilstoši attiecīgajā nodokļu režīmā noteiktajam.

Gadījumos, kad sociālais dienests izvēlas slēgt uzņēmuma līgumu, Ministrijas ieskatā personai prioritāri jāpiedāvā iespēja slēgt līgumu, neregistrējoties kā saimnieciskās darbības veicējam, jo tad personai valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi būs tādi paši kā darba līguma slēgšanas gadījumā.

Savukārt, ja uzņēmuma līgums tiek slēgts ar pašnodarbinātu personu, tad valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi būs atkarīgi no tā, vai personas ienākumi mēnesī sasniedz minimālās algas apmēru (2021.gadā 500 euro). Ticami pieļaujams, ka asistentu un aprūpētāju gadījumā, kad cilvēki pakalpojumu klientam sniedz noteiktā stundu apjomā, personas ienākumi daudzos gadījumos nerasnēs minimālās algas apmēru. Vienlaikus jāatzīmē, ka asistenti un aprūpētāji iekļauti likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”¹⁵ kā personu kategoriju, kura var veikt valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas no faktiskajiem ienākumiem.

Tādējādi sociālās apdrošināšanas pakalpojumu segums un apmērs personai būs atkarīgs no tā, kāda veida līgums starp personu un sociālo dienestu ir noslēgts un kāds ir nostrādāto stundu apjoms (skatīt tabulu “Valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi aprūpētājiem un personu ar invaliditāti asistentiem un pavadoniem uzņēmuma līguma slēgšanas gadījumā”).

¹⁵ Skat. <https://likumi.lv/ta/id/45466-par-valsts-socialo-apdrosinasanu>

Valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi aprūpētājiem un personu ar invaliditāti asistentiem un pavadoniem uzņēmuma līguma slēgšanas gadījumā

Nodarbinātības veids	Valsts sociālās apdrošināšanas veidi
Persona neveic saimniecisko darbību (VSAOI veic pašvaldības sociālais dienests) <i>*Valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumi ir tādi paši kā darba līguma slēgšanas gadījumā Ieteicamais !</i>	• Valsts pensiju apdrošināšana • Sociālā apdrošināšana bezdarba gadījumam • Sociālā apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām • Invaliditātes apdrošināšana • Maternitātes un slimības apdrošināšana • Vecāku apdrošināšana • Veselības apdrošināšana
Persona veic saimniecisko darbību un ienākumi mēnesī sasniedz minimālās darba algas apmēru (2021. gadā 500 euro)	• Valsts pensiju apdrošināšana • Invaliditātes apdrošināšana • Maternitātes un slimības apdrošināšana • Vecāku apdrošināšana • Veselības apdrošināšana
Persona veic saimniecisko darbību un ienākumi mēnesī nesasniedz minimālās algas apmēru (2021. gadā 500 euro)	• Valsts pensiju apdrošināšana

Vienlaikus tiek ņemts vērā, ka sociālais pakalpojums “aprūpe mājās” līdz šim tika mērķēts galvenokārt uz pensijas vecuma personām, kurām ir objektīvas grūtības sevi aprūpēt. Arī Ministru kabineta 2017.gada 13.jūnija noteikumos Nr.338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” (turpmāk – MK noteikumi Nr.338) noteiktās prasības aprūpes mājās pakalpojuma sniedzējiem pamatā ir vērstas uz pilngadīgu personu aprūpi, jo neietver prasības par personas uzraudzību, atbalsta nodrošināšanu pašaprūpes spēju attīstībā un saturīga brīvā laika pavadīšanā. Uzraudzību un cita veida atbalstu iespējams ietvert aprūpes pakalpojuma saturā, piemērojot MK noteikumu Nr.338 16.9.apakšpunktu, kas attiecīgi nosakāms līgumā starp klientu un pakalpojuma sniedzēju.

Ņemot vērā to, ka sociālo pakalpojumu sniegšanu reglamentējošajos normatīvajos aktos šobrīd nav noteiktas valstī vienotas specifiskās prasības nepilngadīgu personu ar funkcionāliem traucējumiem aprūpei mājās, tad saistošajos noteikumos pašvaldībām ir jānosaka minētās prasības, vadoties pēc tiesību normām sociālo pakalpojumu jomā. Prasības var noteikt gan juridiskām, gan fiziskām personām, kuras plāno sniegt attiecīgo pakalpojumu.

Nosakot specifiskās prasības nepilngadīgu personu aprūpei, Ministrijas ieskatā būtu jāņem vērā sekojoši nosacījumi:

- Jānosaka pienākums pakalpojuma sniedzējam nodrošināt atbalstu personas uzraudzībai, pašaprūpes spēju attīstībai un saturīgai brīvā laika pavadīšanai.
- Aprūpes pakalpojumu nevar sniegt bērna pirmās pakāpes radnieki un vienas mājsaimniecības locekļi, izņemot gadījumus, kad atbilstošu aprūpes pakalpojuma sniedzēju trūkuma vai citu objektīvi pamatotu iemeslu dēļ aprūpes pakalpojumu nav iespējams nodrošināt vispār.
- Jānosaka īpašās situācijas, kuru dēļ ir pieļaujams, ka aprūpes pakalpojumu sniedz bērna pirmās pakāpes radnieki un vienas mājsaimniecības locekļi (piemēram, nav pieejami

aprūpes pakalpojuma sniedzēji, aprūpējamā personas nespēj pieņemt citus cilvēkus no malas u.c.).

- Aprūpētāja pienākumus veic persona, kurai ir darba vai personīgā pieredze saskarsmē ar personu ar invaliditāti.

Sagatavoja:

E.Grāveris, 67021593